

Pas op – dit is slechts een hulpmiddel!

Beslissen is kiezen. Beslissen is ook risico's inschatten. Inhalen bij twijfel? Doorrijden bij vermoeidheid? Doordrinken met leveraandoening? Wonen bij een kerncentrale? De antwoorden op deze vragen vereisen enige risico-analyse. Daarnaast uiteraard ook een inzicht in de voordelen, maar die laten we nu ter zijde. Vele maatschappelijke beslissingen houden risico's in. Hoe gevaarlijk is het gebruik van kunstmatige zoetstof? Dient het gebruik van marihuana te worden verboden? Is het vreedzaam gebruik van kernenergie verantwoord? Moeten ook op dit kruispunt stoplichten worden neergezet? Kan de maximumsnelheid wat hoger? Wie een uitgebreid, degelijk en instructief antwoord wil op de risico's van risico-analyses kan terecht bij een aantal Amerikaanse auteurs 1). Slechts sterke persoonlijkheden kan ik lezing van dit boek aanbevelen, want geen onzekerheid wordt U bespaard.

Dat begint al bij de constatering dat mensen slecht omgaan met risico-analyse. Velen hebben een beroerde statistische intuïtie en denken bij voorbeeld dat regen heden de kans op regen morgen doet afnemen. Bovendien is 's mensen waardering van risico's niet neutraal. Sommigen zijn als de dood en trachten zeer geringe risico's te vermijden. Anderen vinden het nemen van risico's fijn, het geeft hun een kick. De ene soort rijdt op de snelweg 60 km per uur en veroorzaakt zo de risico's, de tweede rijdt 160 km en doet hetzelfde. Wie belangrijke beslissingen moet nemen, zal beoordeeld worden op zijn risicobelustheid, vandaar dat intuïtieve beoordeeling van politieke kandidaten op de TV zo zinvol is. Wie belangrijke beslissingen moet nemen, zal trachten de risico's te analyseren. Daartoe zijn ten principale drie ondersteuners aanwezig. We hebben de experts, de deskundigen, de professionals. Dan zijn er vergelijkers van bestaande maatschappelijke risico's. Ten slotte de alom bekende kosten-batenanalisten en soortgelijke formele risico-analisten. Al deze drie methoden hebben zo hun voors en tegens.

De minst geavanceerde, maar zeer aansprekende methode van risico-analyse is het naast elkaar zetten van bestaande

maatschappelijke oplossingen, om daar uit af te leiden hoe kennelijk risico's worden ingeschat en dus aanvaard (???). Ach, we weten hoe rationeel de mens, man, vrouw en maatschappij handelt wanneer het gaat om risico's in te schatten en de gevolgen van riskant gedrag op te lossen. Zo zetten we op een pakje sigaretten dat zij schadelijk zijn voor de volksgezondheid, brengen een nagenoeg onzichtbare tandenborstel aan bij snoepreclame, wenssen geen fluor in het drinkwater, maar besteden vervolgens grote sommen geld aan longkankerpatiënten, tandartsen en kunstgebitten. Toch is het aardig uit te rekenen dat Uw kans om te sterven met 1 miljoenste toeneemt, indien U respectievelijk een halve liter wijn drinkt, 15 km fietst, 15.000 km vliegt, één röntgenfoto van Uw borst laat nemen, twee maanden samenleeft met een sigarettenroker, veertig eetlepels pindakaas nuttigt of 5 jaar kampeert naast een kernreactor. Neen, dergelijke rijtjes zijn amusant en inzichtelijk, maar zetten feiten neer als basis voor normen, verwaarlozen de wijze waarop overheidsbeslissingen gemeenlijk tot stand komen en zo meer.

Laten we ons doen eens adviseren door onze experts, met hun jarenlange, op diepgaande kennis gebaseerde, ervaring. Dit is een wijdverbreide gewoonte. Willen we kernenergie? Even vragen aan de kernfysici. Zij blijken verdeeld. Want ook al weten ze meer dan wie ook van de „ins” en „outs” van kernenergie, ze hebben hun eigen risicogezindheid, hun eigen persoonlijke waarden en oordelen, hun eigen belangen (ooit een directeur van een kerncentrale ontmoet die tegen was?), hun verbandingen met klanten, hun beroepsdeformaties. Derhalve zijn de experts onmisbaar bij het nemen van belangrijke beslissingen, maar is het niet verantwoord hun de beslissing te laten. Wellicht geraken we nog in de situatie dat zelfs artsen, ook een bekende groep deskundigen, behandeld worden als zeer kundige adviseurs, die de patiënt de analyse aanbieden op basis waarvan hij/zij beslist.

Ten slotte de professionals op het terrein van de (risico-)analyse: de kosten-batenanalisten, de besliskundigen. Goede ana-

listen laten stap voor stap zien op welke vooronderstellingen, waarden, onzekerheden, gebrek aan informatie een risico-analyse berust. Hun grote kracht is derhalve hun grote zwakte, want hun keizer heeft geen kleren aan. Maar ook een kosten-batenanalyse berust op een eigen vooroordeel, dat van de economie. Persoonlijke of baangebonden waarden kunnen al gauw leiden to een handige, beperkte probleemstelling, waarmee grote risico's van tafel vallen. Formele analyses behoeven niet zo open, helder en doorzichtig te worden opgediend. Zo is mij jaren geleden verteld dat de Rand Corporation voor de Deltadienst een fraaie kosten-batenanalyse maakte voor de afsluiting van de Oosterschelde. Deze denktank kwam tot de conclusie dat de doorlaatbare afsluiting, waarvoor door de Deltadienst reeds was gekozen, en die nu zo kostbaar blijkt, verkieslijk was boven een dichte dam of dijkverzwaring. Men gebruikte daarbij in de presentatie van de uitkomst van de risico-analyse voor gunstige conclusies de kleur groen, voor negatieve de kleur rood.

Al blijven de methoden vol feilen, toch zal er beslist moeten worden. Beslissers kunnen niet bij één methode terecht. De auteurs van het aanbevolen boek waarschuwen zelfs uitdrukkelijk: pas op! de risico-analyse is slechts een hulpmiddel. Beslissers zullen, mede afhankelijk van het soort probleem, te rade gaan bij één of elk der methoden van risico-analyse. Elke methode impliceert eigen waarden en vooroordelen. De keuze voor een methode derhalve evenzeer. Kiezen moet je tenslotte zelf. Gelukkig maar. Er is geen objectief beste methode. Anders kon iedereen wel even goed belangrijke beslissingen nemen.

1) Fischhoff, Lichtenstein, Slovic, Derby en Keeney, *Acceptable risk*, Cambridge University Press, paperback 1083, 185 blz.